



Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (veliko vijeće)

17. travnja 2018.*

„Zahtjev za prethodnu odluku – Socijalna politika – Direktiva 2000/78/EZ – Jednako postupanje – Različito postupanje na temelju vjere ili uvjerenja – Profesionalne djelatnosti crkava ili drugih organizacija čiji se sustav vrijednosti temelji na vjeri ili uvjerenjima – Vjera ili uvjerenje kao stvaran, legitiman i opravdan uvjet za obavljanje zanimanja, s obzirom na sustav vrijednosti organizacije – Pojam – Priroda djelatnosti i okolnosti njihova obavljanja – Članak 17. UFEU-a – Članci 10., 21. i 47. Povelje Europske unije o temeljnim pravima”

U predmetu C-414/16,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koji je uputio Bundesarbeitsgericht (Savezni radni sud, Njemačka), odlukom od 17. ožujka 2016., koju je Sud zaprimio 27. srpnja 2016., u postupku

Vera Egenberger

protiv

Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung eV,

SUD (veliko vijeće),

u sastavu: K. Lenaerts, predsjednik, A. Tizzano, potpredsjednik, R. Silva de Lapuerta, T. von Danwitz, J. L. da Cruz Vilaça i A. Rosas, predsjednici vijeća, E. Juhász, M. Safjan, D. Šváby, M. Berger, A. Prechal, E. Jarašiūnas, F. Biltgen (izvjestitelj), M. Vilaras i E. Regan, suci,

nezavisni odvjetnik: E. Tanchev,

tajnik: K. Malacek, administrator,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 18. srpnja 2017.,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

za V. Egenberger, K. Bertelsmann, *Rechtsanwalt*, i P. Stein,

za Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung eV, M. Sandmaier, *Rechtsanwalt*, M. Ruffert i G. Thüsing,

za njemačku vladu, T. Henze i J. Möller, u svojstvu agenata,

* Jezik postupka: njemački

za Irsku, E. Creedon, M. Browne, L. Williams i A. Joyce, u svojstvu agenata, uz asistenciju C. Tolanda, SC, i S. Kingston, BL,

za Europsku komisiju, D. Martin i B.-R. Killmann, u svojstvu agenata,

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 9. studenoga 2017.,

donosi sljedeću

Presudu

- 1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 4. stavka 2. Direktive Vijeća 2000/78/EZ od 27. studenoga 2000. o uspostavi općeg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja (SL 2000., L 303, str. 16.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 5., svezak 1., str. 69.).
- 2 Zahtjev je upućen u okviru spora između Vere Egenberger i Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung eV (u daljnjem tekstu: Evangelisches Werk) povodom zahtjeva za naknadu štete koji je prvospomenuta podnijela zbog diskriminacije na temelju vjere za koju tvrdi da ju je pretrpjela u okviru postupka zapošljavanja.

Pravni okvir

Pravo Unije

- 3 U uvodnim izjavama 4., 23., 24. i 29. Direktive 2000/78 navodi se:
 - „(4) Pravo svih osoba na jednakost pred zakonom i zaštita od diskriminacije predstavljaju opće pravo priznato Općom deklaracijom o ljudskim pravima, Konvencijom Ujedinjenih naroda o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, sporazumima Ujedinjenih naroda o građanskim i političkim pravima te o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima, kao i Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda koju su potpisale sve države članice. Konvencija br. 111 Međunarodne organizacije rada zabranjuje diskriminaciju u području zapošljavanja i obavljanja zanimanja.
- [...]
- (23) Različito postupanje može se opravdati u vrlo malom broju slučajeva, ako određena značajka povezana s vjerom ili uvjerenjem, invaliditetom, dobi ili spolnim opredjeljenjem predstavlja stvarni ili odlučujući uvjet za obavljanje tog posla te ako je cilj opravdan, a zahtjev razmjeran. Takve bi slučajeve trebalo navesti u obavijesti koje države članice dostavljaju Komisiji.
- (24) Europska unija je u svojoj Deklaraciji br. 11 o statusu crkava i nekonfesionalnih organizacija, koja je prilog Završnom aktu Ugovora iz Amsterdama, izričito potvrdila da poštuje i ne dovodi u pitanje status koji crkve i vjerska udruženja ili zajednice imaju u državama članicama sukladno nacionalnom pravu te da jednako poštuje status filozofskih i nekonfesionalnih organizacija. Imajući to u vidu, države članice mogu zadržati ili donijeti posebne odredbe o stvarnim, legitimnim i opravdanim profesionalnim uvjetima koji mogu biti pretpostavka za obavljanje pojedine profesionalne djelatnosti.

[...]

(29) Žrtve diskriminacije na temelju vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili spolnog opredjeljenja trebale bi imati na raspolaganju odgovarajuća sredstva pravne zaštite. Kako bi se osigurala djelotvornija zaštita, udruženja ili pravne osobe također trebaju imati pravo da, na način koji to utvrđuju države članice, sudjeluju u postupcima u ime ili kao podrška žrtvi, čime se ne dovode u pitanje nacionalna pravila o postupanju u vezi s predstavljanjem i obranom pred sudovima.”

4 Člankom 1. Direktive 2000/78 određeno je:

„Svrha ove Direktive je utvrditi opći okvir za borbu protiv diskriminacije na temelju vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili spolnog opredjeljenja u vezi sa zapošljavanjem i obavljanjem zanimanja, kako bi se u državama članicama ostvarila primjena načela jednakog postupanja.”

5 Člankom 2. stavcima 1., 2. i 5. navedene direktive određeno je:

„1. Za potrebe ove Direktive ‚načelo jednakog postupanja‘ znači nepostojanje bilo kakve izravne ili neizravne diskriminacije na temelju bilo kojeg od razloga iz članka 1.

2. Za potrebe stavka 1.:

(a) smatra se da se radi o izravnoj diskriminaciji u slučaju kada se prema jednoj osobi postupa lošije nego prema drugoj osobi ili je došlo do takvog postupanja ili je moglo doći do takvog postupanja u sličnim situacijama, zbog bilo kojeg od razloga iz članka 1.;

[...]

5. Ova Direktiva ne utječe na mjere koje proizlaze iz nacionalnog zakonodavstva, a koje su u demokratskom društvu potrebne zbog očuvanja javne sigurnosti, održanja javnog reda i prevencije kaznenih djela, radi zaštite zdravlja te zaštite prava i sloboda drugih ljudi.”

6 Članak 4. navedene direktive glasi kako slijedi:

„1. Neovisno o članku 2. stavcima 1. i 2., države članice mogu propisati da različito postupanje, koje se temelji na nekoj od značajki u vezi s bilo kojim od razloga iz članka 1., ne predstavlja diskriminaciju kada zbog prirode određenih profesionalnih djelatnosti ili zbog uvjeta u kojima se obavljaju takva značajka predstavlja stvarni i odlučujući uvjet za obavljanje određenog zanimanja, ako je svrha opravdana, a zahtjev proporcionalan.

2. Države članice mogu zadržati na snazi svoje nacionalno zakonodavstvo na datum donošenja ove Direktive ili predvidjeti buduće zakonodavne odredbe za preuzimanje nacionalne prakse kakva postoji na datum donošenja ove Direktive, u skladu s kojom, kod profesionalnih djelatnosti u crkvama i drugim javnim ili privatnim organizacijama, čiji se sustav vrijednosti temelji na vjeri ili uvjerenju, različito postupanje zbog vjere ili uvjerenja određene osobe ne predstavlja diskriminaciju u slučaju kada, zbog prirode tih djelatnosti ili okolnosti u kojima se obavljaju, vjera ili uvjerenje određene osobe predstavljaju stvarni, legitiman i opravdan uvjet za obavljanje tog zanimanja, uzimajući u obzir sustav vrijednosti te organizacije. Takvo se različito postupanje provodi uzimajući u obzir ustavne odredbe i načela država članica, kao i opća načela prava Zajednice te ne bi trebala služiti kao opravdanje za diskriminaciju na temelju nekog drugog razloga.

Pod uvjetom da se u ostalim pitanjima poštuju odredbe ove Direktive, ona ne dovodi u pitanje pravo crkava i drugih javnih ili privatnih organizacija, čiji se sustav vrijednosti temelji na vjeri ili uvjerenju i koje djeluju u skladu s nacionalnim ustavima i zakonima, da od osoba koje zapošljavaju zahtijevaju rad u dobroj vjeri i odanost duhu te organizacije.”

7 Člankom 9. stavkom 1. Direktive 2000/78 predviđeno je:

„Države članice osiguravaju da su svim osobama koje smatraju da im je učinjena nepravda, zbog toga što nije bilo primijenjeno načelo jednakog postupanja, čak i kad je odnos u kojem je navodno došlo do diskriminacije prestao, dostupni sudski i/ili upravni postupci te, ako se smatraju primjerenima, postupci mirenja, radi provođenja obveza iz ove Direktive.”

8 Člankom 10. stavkom 1. te direktive određuje se:

„Države članice poduzimaju potrebne mjere u skladu sa svojim nacionalnim pravosudnim sustavima, kojima osiguravaju da je teret dokaza da nije bilo povrede načela jednakog postupanja na strani tuženika, u slučajevima kada osobe koje smatraju da im je nanescena nepravda, jer na njih nije primijenjeno načelo jednakog postupanja, iznesu pred sudom ili drugim nadležnim tijelom, činjenice iz kojih se može pretpostaviti da je došlo do izravne ili neizravne diskriminacije.”

Njemačko pravo

GG

9 Člankom 4. staccima 1. i 2. Grundgesetza für die Bundesrepublik Deutschland (Temeljni zakon Savezne Republike Njemačke: u daljnjem tekstu: GG) određeno je:

„(1) Sloboda vjere i savjesti te sloboda izražavanja vjerskih i filozofskih uvjerenja nepovredivi su.

(2) Jamči se sloboda prakticiranja vjere.”

10 U skladu s člankom 140. GG-a, članci 136. do 139. i 141. Weimarer Reichsverfassung (Weimarski ustav) od 11. kolovoza 1919. (u daljnjem tekstu: WRV), sastavni su dio GG-a.

11 Člankom 137. WRV-a predviđeno je:

„1. Ne postoji državna crkva.

2. Jamči se sloboda osnivanja vjerskih zajednica. Vjerske zajednice mogu se udruživati bez ikakva ograničenja na državnom području.

3. Svaka vjerska zajednica neovisno uređuje i obavlja svoje djelatnosti unutar granica zakona koji se na sve primjenjuje. Obavljanje svojih zadaća povjerava bez uplitanja države ili lokalnih tijela.

[...]

7. Udruženja čija je svrha zajedno služiti promicanju određenih filozofskih uvjerenja imaju isti status kao vjerske zajednice.”

12 U skladu sa sudskom praksom Bundesverfassungsgerichts (Savezni ustavni sud, Njemačka) nositelji prava na samoodređenje crkve, zajamčenog člankom 140. GG-a, u vezi s člankom 137. stavkom 3. WRV-a, nisu samo crkve kao vjerske zajednice nego i sve ustanove koje su s njima posebno povezane ako i u mjeri u kojoj, u skladu s poimanjem crkve o vlastitoj zajednici i njihovim ciljem ili misijom, obavljaju crkvene zadaće i misije.

AGG

13 Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz (Opći zakon o jednakom postupanju) od 14. kolovoza 2006. (BGBl. 2006. I., str. 1897., u daljnjem tekstu: AGG) prenosi Direktivu 2000/78 u njemačko pravo.

14 Člankom 1. AGG-a kojim se određuje cilj zakona propisano je:

„Cilj ovog zakona je sprečavanje ili uklanjanje svakog različitog postupanja na temelju rase, etničkog podrijetla, spola, vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili spolne orijentacije.”

15 Člankom 7. stavkom 1. AGG-a određeno je:

„Zaposlenici ne smiju trpjeti nikakvu diskriminaciju na temelju razloga iz članka 1.; ova zabrana primjenjuje se i kad osoba odgovorna za diskriminaciju samo pretpostavlja da u okviru diskriminirajuće radnje postoji jedan od razloga iz članka 1.”

16 U skladu s člankom 9. AGG-a:

„1. Ne dovodeći u pitanje odredbe članka 8. [ovog zakona], različito postupanje na temelju vjere ili uvjerenja dopušteno je i u okviru zapošljavanja pri vjerskim zajednicama, s njima povezanim ustanovama, neovisno o njihovu pravnom obliku, ili pri udruženjima čija je svrha zajedno služiti promicanju vjere ili uvjerenja, kad određena vjera ili uvjerenje, sukladno vlastitom poimanju vjerske zajednice ili udruženja, a s obzirom na pravo [vjerske organizacije ili udruženja] na samoodređenje ili zbog prirode njihovih djelatnosti, predstavlja opravdan uvjet za obavljanje zanimanja.

2. Zabrana različitog postupanja na temelju vjere ili uvjerenja ne dovodi u pitanje pravo vjerskih zajednica iz stavka 1., s njima povezanih ustanova, neovisno o njihovu pravnom obliku ili udruženjima kojima je cilj da zajedno služe vjeru ili uvjerenja, da od svojih zaposlenika zahtijevaju rad u dobroj vjeri i odanost u smislu njihova vlastitog poimanja.”

17 Članak 15. AGG-a glasi kako slijedi:

„1. U slučaju povrede zabrane različitog postupanja poslodavac je dužan nadoknaditi time uzrokovanu štetu. Ta se odredba ne primjenjuje ako poslodavac nije odgovoran za povredu te obveze.

2. Kad je riječ o neimovinskoj šteti, zaposlenik ima pravo zahtijevati primjerenu novčanu naknadu. U slučaju nezaposlenja naknada ne može iznositi više od tri mjesečne plaće, ako zaposlenik ne bi bio zaposlen čak i da odabir nije bio diskriminatoran.

[...]”

Crkveno pravo Evangelische Kirche in Deutschland

18 Grundordnung der Evangelischen Kirche in Deutschland (Temeljni pravilnik Evangeličke crkve u Njemačkoj) od 13. srpnja 1948., kako je posljednje izmijenjen Kirchengesetzom (Zakon o crkvama) od 12. studenoga 2013., predstavlja temelj crkvenog prava Evangelische Kirche in Deutschland (Evangelička crkva u Njemačkoj, u daljnjem tekstu: EKD).

19 Člankom 2. stavkom 1. Richtlinie des Rates der Evangelischen Kirche in Deutschland über die Anforderungen der privatrechtlichen beruflichen Mitarbeit in der Evangelischen Kirche in Deutschland und des Diakonischen Werkes (Direktiva vijeća EKD-a o uvjetima profesionalne suradnje

u smislu privatnog prava u EKD-u i đakonatu, u daljnjem tekstu: Direktiva o profesionalnoj suradnji s EKD-om) od 1. srpnja 2005., donesenom na temelju članka 9. točke (b) spomenutog temeljnog pravilnika, kako je izmijenjen, propisano je:

„Crkvena služba vođena je zadaćom naviještanja evanđelja riječima i djelima. Sve žene i muškarci koji djeluju u okviru crkve i đakonata na različite načine doprinose ispunjavanju te zadaće. Ta je zadaća temelj prava i obveza zaposlenika kao i suradnica i suradnika.”

20 Člankom 3. Direktive o profesionalnoj suradnji s EKD-om propisano je:

„1. Profesionalna djelatnost u okviru evangeličke crkve i njezina đakonata načelno pretpostavlja pripadnost jednoj od crkava članica [EKD-a] ili s [EKD-om] povezanoj crkvi.

2. Od stavka 1. može se odstupiti kad je riječ o zadaćama koje ne ulaze u širenje [evanđelja], pastoralno djelovanje, poučavanje ili upravljanje, ako nije moguće zaposliti druge odgovarajuće suradnike i suradnice. U tom je slučaju moguće zaposliti i osobe koje pripadaju drugoj crkvi članici zajednice kršćanskih crkava u Njemačkoj ili Udruženja slobodnih evangeličkih crkava. Zapošljavanje osoba koje ne udovoljavaju uvjetima iz stavka 1. treba se ispitati za svaki slučaj pojedinačno, vodeći računa o važnosti službe ili ustanove kao i o broju drugih suradnika i o zadaćama koje treba ispuniti te o ostalim okolnostima. [Ovom odredbom] ne dovodi se u pitanje članak 2. stavak 1. druga rečenica.”

21 Člankom 2. Dienstvertragsordnung der Evangelischen Kirche in Deutschland (Pravilnik o ugovorima o službi u EKD-u) od 25. kolovoza 2008., Središnjeg ureda za đakoniat i druge djelatnosti i ustanove, kojim se uređuju opći uvjeti rada suradnika koje, u skladu s privatnim pravom, zapošljava EKD, naslovljenim „Crkvena i đakonska misija”, propisano je:

„Crkvena služba vođena je zadaćom širenja evanđelja Isusa Krista riječima i djelima. Đakonska služba izraz je postojanja i prirode evangeličke crkve.”

22 U skladu s člankom 4. Pravilnika o ugovorima o službi u EKD-u, naslovljenim „Opće obveze”, propisano je:

„Suradnice i suradnici doprinose ispunjavanju crkvenih i đakonskih zadaća u skladu sa svojim sposobnostima, zadaćama i zaduženjima. Tijekom službe i izvan službe dužni su se ponašati u skladu sa zaduženjima koja su prihvatili kao suradnice ili suradnici crkvene službe.”

23 Na Evangelisches Werk primjenjuje se i direktiva o profesionalnoj suradnji s EKD-om i Pravilnik o ugovorima o službi u EKD-u.

Glavni postupak i prethodna pitanja

24 U studenome 2012. Evangelisches Werk objavio je oglas za radno mjesto na određeno vrijeme za projekt koji se odnosio na izradu usporednog izvješća o međunarodnoj Konvenciji Ujedinjenih naroda o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije. U skladu s tim oglasom za radno mjesto, zadaće su obuhvaćale praćenje postupka izrade državnih izvješća o spomenutoj konvenciji u razdoblju od 2012. do 2014.; izradu usporednog izvješća o njemačkom državnom izvješću kao i specijalizirana očitovanja i doprinose; predstavljanje, u okviru projekta, đakonata Njemačke u odnosu na političke subjekte, javnost i organizacije za zaštitu ljudskih prava kao i suradnju u okviru određenih tijela; pružanje informacija i koordinaciju postupka oblikovanja mišljenja unutar te organizacije kao i organiziranje, upravljanje i izradu tehničkih izvješća u području povezanom s radom.

- 25 Nadalje, u tom oglasu za radno mjesto bili su navedeni uvjeti koje su kandidati morali ispunjavati. Jedan od tih uvjeta tako je glasio:
- „Uvjeti za zaposlenje su pripadnost evangeličkoj crkvi ili crkvi koja je članica zajednice kršćanskih crkava u Njemačkoj te poistovjećivanje s đakonskim poslanjem. Molimo da u životopisu istaknete svoju vjeroispovjed.”
- 26 V. Egenberger, koja ne pripada nijednoj vjeroispovijedi, prijavila se za predmetno radno mjesto. Iako je njezina prijava prošla prvi krug odabira Evangelisches Werka, ona nije bila pozvana na razgovor. S druge strane, kandidat koji je naposljetku bio odabran naveo je u vezi sa svojom vjeroispovijedi da je „kršćanin koji pripada regionalnoj evangeličkoj crkvi u Berlinu”.
- 27 Smatrajući da je njezina prijava bila odbijena zbog toga što nije pripadala nijednoj vjeroispovijedi, V. Egenberger podnijela je tužbu Arbeitsgerichtu Berlin (Radni sud u Berlinu, Njemačka), kojom je zahtijevala da se Evangelisches Werku naloži da joj isplati iznos od 9788,65 eura, na temelju članka 15. stavka 2. AGG-a. Iznijela je da uzimanje u obzir vjere u postupku zapošljavanja, vidljivo u oglasu za posao o kojemu je riječ, nije bilo u skladu sa zabranom diskriminacije predviđenom AGG-om, kako se tumači u pravu Unije, te da se diskriminacija koju je pretrpjela ne može opravdati na temelju članka 9. stavka 1. AGG-a.
- 28 Evangelisches Werk je iznio da je različito postupanje na temelju vjere u ovom slučaju bilo opravdano, na temelju članka 9. stavka 1. AGG-a. Pravo određivanja uvjeta pripadnosti kršćanskoj crkvi dio je, prema mišljenju Evangelisches Werka, prava crkve na samoodređenje, predviđenog člankom 140. GG-a, u vezi s člankom 137. stavkom 3. WRV-a. Takvo je pravo u skladu s pravom Unije zbog, osobito, odredaba članka 17. UFEU-a. Usto, zbog prirode djelatnosti u oglasu za radno mjesto o kojemu je riječ u glavnom postupku vjerska pripadnost predstavlja opravdani uvjet za obavljanje zanimanja s obzirom na crkveno poimanje Evangelisches Werka.
- 29 Arbeitsgericht Berlin (Radni sud u Berlinu) djelomično je prihvatio tužbu V. Egenberger. Presudio je da je ona bila žrtva diskriminacije, ali je iznos naknade štete ograničio na 1957,73 eura. Nakon što je Landesarbeitsgericht Berlin-Brandenburg (Zemaljski radni sud u Berlin-Brandenburgu, Njemačka) odbio žalbu V. Egenberger protiv te odluke, ona je podnijela reviziju sudu koji je uputio zahtjev kako bi ishodila isplatu primjerenog iznosa.
- 30 Bundesarbeitsgericht (Savezni radni sud, Njemačka) smatrao je da ishod glavnog postupka ovisi o pitanju je li razlikovanje prema vjerskoj pripadnosti, koje je primijenio Evangelisches Werk, zakonito, u smislu članka 9. stavka 1. AGG-a. Međutim, tu odredbu treba tumačiti u skladu s pravom Unije. Slijedom toga, ishod tog spora ovisi o tumačenju članka 4. stavka 2. Direktive 2000/78 koji je člankom 9. AGG-a trebao biti prenesen u nacionalno pravo. Sud koji je uputio zahtjev pojašnjava da je prilikom takvog različitog postupanja potrebno poštovati odredbe i ustavna načela država članica kao i opća načela prava Unije i članak 17. UFEU-a.
- 31 Kao prvo, sud koji je uputio zahtjev ističe da je, u skladu s izričitom voljom njemačkog zakonodavca, članak 4. stavak 2. Direktive 2000/78 prenesen u njemačko pravo člankom 9. AGG-a na način da su zadržane pravne odredbe i prakse koje su bile na snazi na dan donošenja te direktive. Spomenuti zakonodavac tu je odluku donio uzimajući u obzir sudsku praksu Bundesverfassungsgerichta (Savezni ustavni sud) glede povlastice crkava na samoodređenje. U skladu s tom sudskom praksom, sudski nadzor trebao bi se ograničiti na nadzor uvjerenosti na osnovi toga kako se crkvena zajednica poima. Iz toga bi proizlazilo da, u slučaju da se na temelju same crkvene predodžbe razlikuju djelatnosti koje su „povezane” sa širenjem poruke crkve i one koje s njome „nisu povezane”, nije potrebno provjeravati je li i u kojoj mjeri to razlikovanje opravdano. Čak i kad bi se u skladu s poimanjem crkvene zajednice smatralo da prilikom popunjavanja svih radnih mjesta treba voditi računa o vjerskoj pripadnosti, i to neovisno o prirodi tih zaposlenja, to bi trebalo prihvatiti bez temeljitog sudskog nadzora. Međutim, postavlja se pitanje je li takvo tumačenje članka 9. stavka 1. AGG-a u skladu s pravom Unije.

- 32 Naime, prema mišljenju suda koji je uputio zahtjev, ni iz teksta članka 4. stavka 2. Direktive 2000/78 ni iz njezinih uvodnih izjava ne može se zaključiti da poslodavac poput Evangelisches Werka može sam konačno odrediti da vjera, neovisno o prirodi djelatnosti o kojoj je riječ, predstavlja opravdani uvjet za obavljanje zanimanja, imajući u vidu sustav vrijednosti tog poslodavca, te da u tom pogledu nacionalni sudovi mogu izvršavati samo nadzor uvjerljivosti. Upravo suprotno, upućivanje u toj odredbi na to da vjera mora predstavljati „stvaran, legitiman i opravdan uvjet za zaposlenje s obzirom na sustav vrijednosti organizacije” može se tumačiti u korist nadležnosti i obveze nadzora nacionalnih sudova koja nadilazi okvire pukog nadzora uvjerljivosti.
- 33 Međutim, sud koji je uputio zahtjev naglašava da, u skladu sa stajalištem jednog dijela njemačke doktrine, članak 4. stavak 2. Direktive 2000/78 treba tumačiti u skladu s primarnim pravom, a osobito s Deklaracijom br. 11 o statusu crkava i nekonfesionalnih organizacija, koja je prilog Završnom aktu Ugovora iz Amsterdama (u daljnjem tekstu: Deklaracija br. 11), ili s člankom 17. UFEU-a.
- 34 Kao drugo, sud koji je uputio zahtjev ističe da je njegova zadaća, vodeći računa o svim pravilima nacionalnog prava i primjenjujući načine tumačenja priznate tim pravom, po potrebi odlučiti o tome može li se članak 9. stavak 1. AGG-a tumačiti u skladu s člankom 4. stavkom 2. Direktive 2000/78, kako ga tumači Sud, a da rezultat ne bude tumačenje *contra legem*, ili treba odbiti primjenu te odredbe AGG-a.
- 35 U tom pogledu sud koji je uputio zahtjev pita, s jedne strane, dodjeljuje li se pojedincu zabranom diskriminacije na osnovi vjere ili uvjerenja, predviđenom člankom 21. stavkom 1. Povelje Europske unije o temeljnim pravima (u daljnjem tekstu: Povelja), subjektivno pravo na koje se on može pozivati pred nacionalnim sudovima i koje, u sporovima između privatnih osoba, obvezuje te sudove da odbiju primjenu nacionalnih odredaba koje nisu u skladu s tom zabranom.
- 36 S druge strane, sud koji je uputio zahtjev ističe da Sud još uvijek nije pojasnio primjenjuje li se obveza odbijanja primjene nacionalnih odredaba koje nisu u skladu sa zabranom diskriminacije na temelju vjere ili uvjerenja, iz članka 21. stavka 1. Povelje, i u slučaju kad se poslodavac, poput Evangelisches Werka, kako bi opravdao različito postupanje na temelju vjere, poziva ne samo na odredbe nacionalnog ustavnog prava, nego i na odredbe primarnog prava Unije, u ovom slučaju članak 17. UFEU-a.
- 37 Kao treće, sud koji je uputio zahtjev navodi da je njegova zadaća također, po potrebi, odgovoriti na pitanje koji se uvjeti povezani s vjerom, u slučaju poput onoga o kojemu je riječ u glavnom postupku, prema prirodi djelatnosti o kojoj je riječ ili okolnostima njezina obavljanja, mogu smatrati stvarnim, legitimnim i opravdanim uvjetom za obavljanje zanimanja, s obzirom na sustav vrijednosti organizacije, u smislu članka 4. stavka 2. Direktive 2000/78.
- 38 Točno je da je Europski sud za ljudska prava u predmetima u kojima je bila riječ o sukobima u vezi s odanošću uspostavio pojedinačne kriterije, pozivajući se osobito na Direktivu 2000/78, ali ti su se kriteriji odnosili na postojeće radne odnose i, u bitnome, na konkretne slučajeve.
- 39 U tim uvjetima sud koji je uputio zahtjev pita, osobito, jesu li ti kriteriji relevantni za tumačenje članka 4. stavka 2. Direktive 2000/78 u slučaju različitog postupanja na temelju vjere prilikom zapošljavanja i utječe li članak 17. UFEU-a na tumačenje te odredbe.
- 40 Postavlja se i pitanje trebaju li nacionalni sudovi prilikom provjere pitanja predstavlja li vjera, s obzirom na prirodu djelatnosti o kojoj je riječ ili okolnosti njezina obavljanja, stvaran, legitiman i opravdan uvjet za obavljanje zanimanja, u smislu članka 4. stavka 2. Direktive 2000/78, provesti detaljan nadzor, samo nadzor uvjerljivosti ili puki nadzor zloupotrebe.

41 U tim je okolnostima Bundesarbeitsgericht (Savezni radni sud) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:

„1. Treba li članak 4. stavak 2. Direktive [2000/78] tumačiti na način da poslodavac, kao u predmetnom slučaju tuženik, odnosno crkva u njegovo ime, može sam konačno odlučiti da je određena vjera kandidata, zbog prirode djelatnosti ili okolnosti njezina obavljanja, stvaran, legitiman i opravdan uvjet za obavljanje zanimanja s obzirom na sustav vrijednosti tog poslodavca?

2. U slučaju negativnog odgovora na prvo pitanje:

Je li u predmetu poput ovog potrebno odbiti primjenu odredbe nacionalnog prava – kao što je, u ovom slučaju, članak 9. stavak 1. prva mogućnost [AGG-a] – u skladu s kojom je različito postupanje na temelju vjere u slučaju zapošljavanja pri vjerskim zajednicama i s njima povezanim ustanovama također zakonito ako je, uzimajući u obzir vlastito poimanje vjerske zajednice s obzirom na njezino pravo na samoodređenje, pripadnost određenoj vjeri opravdan uvjet za obavljanje zanimanja?

3. U slučaju negativnog odgovora na prvo pitanje:

Koje uvjete valja postaviti kao stvarne, legitimne i opravdane za obavljanje zanimanja kad je riječ o prirodi djelatnosti ili okolnostima u kojima se one obavljaju s obzirom na sustav vrijednosti organizacije, u skladu s člankom 4. stavkom 2. Direktive [2000/78]?”

O prethodnim pitanjima

Prvo pitanje

42 Svojim prvim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 4. stavak 2. Direktive 2000/78 tumačiti na način da crkva ili druga organizacija čiji se sustav vrijednosti temelji na vjeri ili uvjerenjima, a koja provodi zapošljavanje, može sama konačno odrediti profesionalne djelatnosti u okviru kojih, zbog njihove prirode ili okolnosti njihova obavljanja, vjera predstavlja stvaran, legitiman i opravdan uvjet za obavljanje zanimanja s obzirom na sustav vrijednosti te crkve ili te organizacije.

43 Uvodno valja istaknuti da među strankama glavnog postupka nije sporno da odbijanje prijave V. Egenberger zbog njezine nepripadnosti nijednoj vjeroispovijedi predstavlja različito postupanje na temelju vjere, u smislu članka 4. stavka 2. Direktive 2000/78.

44 Međutim, u skladu s ustaljenom sudskom praksom Suda, prilikom tumačenja odredbe prava Unije, valja voditi računa ne samo o njezinu tekstu nego i o njezinu kontekstu i ciljevima koji se nastoje postići propisima kojih je ona dio i, osobito, o kontekstu nastanka tih propisa (vidjeti, u tom smislu, presudu od 1. srpnja 2015., Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, C-461/13, EU:C:2015:433, t. 30.)

45 Kao prvo, kad je riječ o tekstu članka 4. stavka 2. prvog podstavka Direktive 2000/78, iz te odredbe proizlazi da crkva ili druga organizacija čiji se sustav vrijednosti temelji na vjeri ili uvjerenjima može predvidjeti uvjet povezan s vjerom ili uvjerenjima ako, s obzirom na prirodu djelatnosti o kojoj je riječ ili okolnosti njezina obavljanja, vjera ili uvjerenje određene osobe predstavljaju stvaran, legitiman i opravdan uvjet za obavljanje tog zanimanja, uzimajući u obzir sustav vrijednosti te organizacije.

46 Međutim, valja utvrditi da, kad bi u slučaju dvojbe oko poštovanja tih kriterija, provjera tog poštovanja bila zadaća crkve ili organizacije koja primjenjuje različito postupanje na temelju vjere ili uvjerenja, a ne zadaća neovisnog tijela poput nacionalnog suda, ta bi provjera bila bespredmetna.

- 47 Kao drugo, kad je riječ o cilju Direktive 2000/78 i o kontekstu njezina članka 4. stavka 2., valja podsjetiti da je cilj te direktive, u skladu s njezinim člankom 1., utvrditi opći okvir za borbu protiv diskriminacije na temelju, među ostalim, vjere ili uvjerenja, u vezi sa zapošljavanjem i obavljanjem zanimanja, kako bi se u državama članicama ostvarila primjena načela jednakog postupanja. Tom se direktivom stoga, u području na koje se ona odnosi, konkretizira i opće načelo nediskriminacije koje je danas potvrđeno u članku 21. Povelje.
- 48 Kako bi se osiguralo poštovanje tog općeg načela, člankom 9. Direktive 2000/78, u vezi s njezinom uvodnom izjavom 29., državama članicama se nameće obveza predviđanja postupaka, osobito sudskih, kojima je cilj postići poštovanje obveza koje proizlaze iz te direktive. Nadalje, člankom 10. te direktive predviđa se da države članice poduzimaju potrebne mjere u skladu sa svojim nacionalnim pravosudnim sustavima kojima osiguravaju da je teret dokaza da nije bilo povrede načela jednakog postupanja na strani tuženika, u slučajevima kada osobe koje smatraju da im je nanesena nepravda, jer na njih nije primijenjeno to načelo, iznesu pred sudom ili drugim nadležnim tijelom činjenice iz kojih se može pretpostaviti da je došlo do izravne ili neizravne diskriminacije.
- 49 Nadalje, u članku 47. Povelje, koja se na spor poput onoga o kojemu je riječ u glavnom postupku primjenjuje s obzirom na to da se, s jedne strane, AGG-om u nacionalno pravo provodi Direktiva 2000/78, smislu članka 51. stavka 1. Povelje i, s druge strane, da se taj spor odnosi na osobu prema kojoj je primijenjeno različito postupanje na temelju vjere u okviru pristupa zaposlenju, predviđeno je pravo pojedinaca na djelotvornu sudsku zaštitu prava koja proizlaze iz prava Unije (vidjeti, u tom smislu, presudu od 16. svibnja 2017., *Berlioz Investment Fund*, C-682/15, EU:C:2017:373, t. 50.).
- 50 Slijedom toga, iako je cilj Direktive 2000/78 zaštita temeljnog prava radnika da ne budu diskriminirani na temelju svoje vjere ili uvjerenja, tom se direktivom ipak, u skladu s njezinim člankom 4. stavkom 2., nastoji povesti računa o samoodređenju crkava i drugih javnih ili privatnih organizacija čiji se sustav vrijednosti temelji na vjeri ili uvjerenjima, kako je priznat člankom 17. UFEU-a i člankom 10. Povelje, koji odgovara članku 9. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, potpisane u Rimu 4. studenoga 1950.
- 51 Cilj je članka 4. stavka 2. Direktive 2000/78 stoga osigurati odgovarajuću ravnotežu između, s jedne strane, prava na samoodređenje crkava i drugih organizacija čiji se sustav vrijednosti temelji na vjeri ili uvjerenjima i, s druge strane, prava radnika da prilikom zapošljavanja ne budu diskriminirani na temelju vjere ili uvjerenja u situacijama u kojima ta prava mogu biti međusobno suprotstavljena.
- 52 U tom cilju tom se odredbom navode kriteriji koje treba uzeti u obzir u okviru odvagivanja koje valja provesti kako bi se osigurala pravedna ravnoteža između tih eventualno suprotstavljenih prava.
- 53 Međutim, u slučaju spora nad takvim odvagivanjem mora biti moguć nadzor neovisnog tijela i, naposljetku, nacionalnog suda.
- 54 U tom kontekstu, okolnost da članak 4. stavak 2. Direktive 2000/78 upućuje na nacionalno zakonodavstvo na snazi u trenutku donošenja te direktive kao i na nacionalnu praksu koja postoji na taj dan ne može se tumačiti na način da državama članicama dopušta da poštovanje kriterija navedenih u toj odredbi izuzme od djelotvornog sudskog nadzora.
- 55 S obzirom na prethodna razmatranja, valja zaključiti da – kad crkva ili druga organizacija čiji se sustav vrijednosti temelji na vjeri ili uvjerenjima ističe, u potporu aktu ili odluci poput odbijanja prijave za radno mjesto u njezinu okviru, da zbog prirode djelatnosti o kojima je riječ vjera predstavlja stvaran, legitiman i opravdan uvjet za obavljanje zanimanja, s obzirom na sustav vrijednosti te crkve ili organizacije – takva tvrdnja mora, po potrebi, moći biti predmetom djelotvornog sudskog nadzora kojime se može osigurati da su u konkretnom slučaju zadovoljeni kriteriji iz članka 4. stavka 2. Direktive 2000/78.

- 56 Članak 17. UFEU-a ne može pobiti takav zaključak.
- 57 Naime, prije svega, formulacija te odredbe u biti odgovara formulaciji iz Deklaracije br. 11. Međutim, iz činjenice da se potonja izričito navodi u uvodnoj izjavi 24. Direktive 2000/78 vidljivo je da je zakonodavac Unije prilikom donošenja te direktive, a osobito njezina članka 4. stavka 2., nužno vodio računa o toj deklaraciji s obzirom na to da ta odredba izričito upućuje na nacionalno zakonodavstvo i praksu na snazi na dan donošenja te direktive.
- 58 Nadalje, valja utvrditi da se člankom 17. UFEU-a izražava neutralnost Unije prema tome kako države članice organiziraju svoje odnose s crkvama i vjerskim udruženjima i zajednicama. S druge strane, tim se člankom poštovanje kriterija iz članka 4. stavka 2. Direktive 2000/78 ne izuzima od djelotvornog sudskog nadzora.
- 59 S obzirom na sva prethodna razmatranja, na prvo pitanje valja odgovoriti da članak 4. stavak 2. Direktive Vijeća 2000/78, u vezi s člancima 9. i 10. te direktive kao i s člankom 47. Povelje, treba tumačiti na način da – kad crkva ili druga organizacija čiji se sustav vrijednosti temelji na vjeri ili uvjerenjima ističe, u potporu aktu ili odluci poput odbijanja prijave za radno mjesto u njezinu okviru, da zbog prirode djelatnosti o kojima je riječ ili okolnosti njihova obavljanja vjera predstavlja stvaran, legitiman i opravdan uvjet za obavljanje zanimanja, s obzirom na sustav vrijednosti te crkve ili te organizacije – takva tvrdnja mora, po potrebi, moći biti predmetom djelotvornog sudskog nadzora kojime se može osigurati da su u konkretnom slučaju udovoljeni kriteriji iz članka 4. stavka 2. te direktive.

Treće pitanje

- 60 Svojim trećim pitanjem, koje valja razmotriti prije drugog pitanja, sud koji je uputio zahtjev u biti pita na temelju kojih kriterija treba u svakom pojedinačnom slučaju provjeriti predstavljaju li vjera ili uvjerenja, s obzirom na sustav uvjerenja crkve ili organizacije u pitanju te prirodu djelatnosti o kojoj je riječ ili okolnosti njezina obavljanja, stvaran, legitiman i opravdan uvjet, u smislu članka 4. stavka 2. Direktive 2000/78.
- 61 U vezi s time, iako je točno da se, u okviru odvagivanja predviđenog člankom 4. stavkom 2. Direktive 2000/78, o kojemu je bila riječ u točkama 51. i 52. ove presude, države članice i njihova tijela, osobito ona pravosudna, moraju, osim u vrlo iznimnim slučajevima, suzdržati od ocjene legitimiteta samog sustava vrijednosti crkve ili organizacije o kojoj je riječ (vidjeti, u tom smislu, ESLJP, 12. lipnja 2014., Fernández Martínez protiv Španjolske, CE:ECHR:2014:0612JUD005603007, t. 129.), oni su ipak dužni osigurati da prava radnika da ne budu diskriminirani na temelju, među ostalim, vjere ili uvjerenja ne budu ugrožena. Slijedom toga, u skladu s istim člankom 4. stavkom 2., cilj je tog ispitivanja provjeriti je li uvjet za obavljanje zanimanja koji je postavila crkva ili organizacija o kojoj je riječ, zbog prirode djelatnosti o kojima je riječ ili okolnosti njihova obavljanja, stvaran, legitiman i opravdan s obzirom na taj sustav vrijednosti.
- 62 Kad je riječ o tumačenju pojma „stvaran, legitiman i opravdan uvjet za obavljanje zanimanja”, iz članka 4. stavka 2. Direktive 2000/78, iz te odredbe izričito proizlazi da vjera ili uvjerenja mogu, ovisno o slučaju, predstavljati takav uvjet za obavljanje zanimanja, ovisno o „prirodi” djelatnosti o kojima je riječ ili o „okolnosti” njihova obavljanja.
- 63 Slijedom toga, zakonitost, s obzirom na potonju odredbu, različitog postupanja na temelju vjere ili uvjerenja ovisi o objektivno provjerljivom postojanju izravne povezanosti između uvjeta za obavljanje zanimanja koji je postavio poslodavac i djelatnosti o kojoj je riječ. Takva povezanost može proizlaziti bilo iz prirode te djelatnosti, primjerice kad ona podrazumijeva sudjelovanje u određivanju sustava

vrijednosti crkve ili organizacije o kojoj je riječ ili suradnju u vezi s njezinom misijom proklamacije, bilo iz uvjeta obavljanja te djelatnosti, poput potrebe osiguravanja pouzdanog predstavnštva crkve ili organizacije izvan njih.

- 64 Usto, takav uvjet za obavljanje zanimanja mora, kao što to proizlazi iz članka 4. stavka 2. Direktive 2000/78 biti „stvaran, legitiman i opravdan” s obzirom na sustav vrijednosti crkve ili organizacije. Iako, kao što to proizlazi iz točke 61. ove presude, načelno nije zadaća nacionalnih sudova da odlučuju o sustavu vrijednosti kao takvom na kojemu se temelji uvjet za obavljanje zanimanja o kojemu je riječ, njihova je zadaća ipak u svakom pojedinom slučaju odrediti, s obzirom na taj sustav vrijednosti, jesu li ta tri kriterija ispunjena.
- 65 Kad je riječ o tim kriterijima, važno je pojasniti, kao prvo, glede kriterija da uvjet mora biti „stvaran”, da upotreba tog pridjeva znači da za zakonodavca Unije pripadnost vjeri ili imanje uvjerenja na kojima se temelji sustav vrijednosti crkve ili organizacije o kojoj je riječ moraju biti nužni s obzirom na važnost profesionalne djelatnosti o kojoj je riječ za afirmaciju tog sustava vrijednosti ili izvršavanja prava te crkve ili te organizacije na samoodređenje.
- 66 Kao drugo, kad je riječ o „legitimnosti” uvjeta, upotreba tog pojma pokazuje da je zakonodavac Unije nastojao osigurati da se uvjetom koji se odnosi na pripadnost vjeri ili imanje uvjerenja na kojima se temelji sustav vrijednosti crkve ili organizacije o kojoj je riječ ne nastoji ostvariti cilj nepovezan s tim sustavom vrijednosti ili izvršavanjem prava te crkve ili te organizacije na samoodređenje.
- 67 Kao treće, kad je riječ o „opravdanosti” uvjeta, taj pojam ne podrazumijeva samo da nadzor poštovanja kriterija iz članka 4. stavka 2. Direktive 2000/78 može izvršiti nacionalni sud, nego i da je crkva ili organizacija koja je postavila taj uvjet dužna dokazati, s obzirom na činjenične okolnosti konkretnog slučaja, da je rizik povrede njezina sustava vrijednosti ili prava na samoodređenje na koji se poziva vjerojatan i ozbiljan, zbog čega je postavljanje takvog uvjeta doista nužno.
- 68 U tom pogledu, uvjet iz članka 4. stavka 2. Direktive 2000/78 mora biti u skladu s načelom proporcionalnosti. Naime, iako je točno da se tom odredbom, za razliku od članka 4. stavka 1. te direktive, ne predviđa izričito da taj uvjet mora biti „proporcionalan”, njome se ipak određuje da se prilikom svakog različitog postupanja moraju poštovati, među ostalim, „opća načela prava Zajednice”. Budući da je načelo proporcionalnosti dio općih načela prava Unije (vidjeti, u tom smislu, presude od 6. ožujka 2014., Siragusa, C-206/13, EU:C:2014:126, t. 34. i navedenu sudsku praksu, i od 9. srpnja 2015., K i A, C-153/14, EU:C:2015:453, t. 51.), nacionalni sudovi moraju provjeriti je li uvjet o kojemu je riječ prikladan i ne prekoračuje li ono što je nužno za ostvarenje cilja koji se nastoji postići.
- 69 S obzirom na ta razmatranja, na treće pitanje valja odgovoriti da članak 4. stavak 2. Direktive 2000/78 treba tumačiti na način da stvaran, legitiman i opravdan uvjet za obavljanje zanimanja iz te odredbe upućuje na uvjet koji je, s obzirom na sustav vrijednosti predmetne crkve ili organizacije, zbog prirode ili uvjeta obavljanja djelatnosti o kojoj je riječ, nužan i objektivan te ne smije obuhvatiti razloge nepovezane s tim sustavom vrijednosti ili pravom te crkve ili te organizacije na samoodređenje. Taj uvjet mora biti u skladu s načelom proporcionalnosti.

Drugo pitanje

- 70 Svojim drugim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita je li nacionalni sud u okviru postupka između pojedinaca dužan odbiti primjenu nacionalne odredbe koja se ne može tumačiti na način koji je u skladu s člankom 4. stavkom 2. Direktive 2000/78.
- 71 U tom pogledu valja podsjetiti da je zadaća nacionalnih sudova, vodeći računa o svim pravilima nacionalnog prava i o primjeni načina tumačenja priznatih tim pravom, odlučiti može li se i u kojoj mjeri nacionalna odredba, poput članka 9. stavka 1. AGG-a tumačiti u skladu s člankom 4. stavkom 2.

- Direktive 2000/78 a da rezultat ne bude tumačenje *contra legem* te nacionalne odredbe (vidjeti, u tom smislu, presudu od 19. travnja 2016., DI, C-441/14, EU:C:2016:278, t. 31. i 32. kao i navedenu sudsku praksu).
- 72 Nadalje, sud je presudio da zahtjev usklađenog tumačenja uključuje obvezu za nacionalne sudove da, po potrebi, izmijene ustaljenu sudsku praksu ako se ona temelji na tumačenju nacionalnog prava koje nije spojivo s ciljevima direktive (presuda od 19. travnja 2016., DI, C-441/14, EU:C:2016:278, t. 33. i navedena sudska praksa).
- 73 Slijedom toga, nacionalni sud ne može valjano smatrati da nije u mogućnosti nacionalnu odredbu protumačiti u skladu s pravom Unije samo zbog činjenice da se ta odredba ustaljeno tumačila na način koji nije spojiv s tim pravom (vidjeti, u tom smislu, presudu od 19. travnja 2016., DI, C-441/14, EU:C:2016:278, t. 34.).
- 74 U ovom je slučaju stoga zadaća suda koji je uputio zahtjev provjeriti je li nacionalnu odredbu o kojoj je riječ u glavnom postupku moguće protumačiti na način koji bi bio u skladu s Direktivom 2000/78.
- 75 Ako bi takvo usklađeno tumačenje nacionalne odredbe o kojoj je riječ u glavnom postupku bilo nemoguće, valjalo bi, s jedne strane, pojasniti da Direktivom 2000/78, samom za sebe, nije uspostavljeno načelo jednakog postupanja u području zapošljavanja i rada, koje je dio različitih međunarodnih instrumenata i ustavnih tradicija zajedničkih državama članicama, nego je njezin cilj isključivo, u tim istim područjima, uspostaviti opći okvir za borbu protiv diskriminacije na temelju različitih osnova, među kojima su vjera i uvjerenja, kao što to proizlazi iz naslova i članka 1. te direktive (vidjeti u tom smislu presudu od 10. svibnja 2011., Römer, C-147/08, EU:C:2011:286, t. 59. i navedenu sudsku praksu).
- 76 Zabrana svake diskriminacije na temelju vjere ili uvjerenja je, kao opće načelo prava Unije, obvezujuće naravi. Ta je zabrana, utvrđena člankom 21. stavkom 1. Povelje, sama za sebe dovoljna kako bi pojedincima dodijelila pravo na koje se kao takvo mogu pozvati u postupku u kojemu sudjeluju, a koji se vodi u području obuhvaćenom pravom Unije (vidjeti, kad je riječ o načelu nediskriminacije na temelju dobi, presudu od 15. siječnja 2014., Association de médiation sociale, C-176/12, EU:C:2014:2, t. 47.).
- 77 Kad je riječ o obvezujućem učinku, članak 21. Povelje ne razlikuje se načelno od različitih odredaba osnivačkih ugovora kojima se zabranjuje diskriminacija na temelju različitih osnova, čak ni kad takva diskriminacija proizlazi iz ugovora sklopljenih između pojedinaca (vidjeti, po analogiji, presude od 8. travnja 1976., Defrenne, 43/75, EU:C:1976:56, t. 39.; od 6. lipnja 2000., Angonese, C-281/98, EU:C:2000:296, t. 33. do 36.; od 3. listopada 2000., Ferlini, C-411/98, EU:C:2000:530, t. 50., i od 11. prosinca 2007., International Transport Workers' Federation i Finnish Seamen's Union, C-438/05, EU:C:2007:772, t. 57. do 61.).
- 78 S druge strane, valja naglasiti da je, poput članka 21. Povelje, njezin članak 47. koji se odnosi na pravo na djelotvornu sudsku zaštitu dovoljan sam za sebe i da ne mora biti pojašnjen odredbama prava Unije ni nacionalnog prava kako bi se na temelju njega pojedincima dodijelilo pravo na koje se kao takvo mogu pozivati.
- 79 Slijedom navedenog, u slučaju iz točke 75. ove presude, nacionalni sud dužan je u okviru svojih nadležnosti osigurati sudsku zaštitu, na koju pojedinci imaju pravo na temelju članka 21. i 47. Povelje, te zajamčiti puni učinak tih članaka, po potrebi odbijanjem primjene svake protivne nacionalne odredbe.
- 80 Taj zaključak nije doveden u pitanje okolnošću da sud u okviru spora između pojedinaca može biti suočen s odvagivanjem suprotstavljenih temeljnih prava koja stranke tog spora imaju na temelju odredaba UFEU-a ili Povelje te čak biti dužan, u okviru nadzora koji treba provesti, uvjeriti se da je

poštovano načelo proporcionalnosti. Naime, takva obveza uspostavljanja ravnoteže između različitih prisutnih interesa nimalo ne utječe na mogućnost pozivanja, u takvom postupku, na prava o kojima je riječ (vidjeti, u tom smislu, presude od 12. lipnja 2003., Schmidberger, C-112/00, EU:C:2003:333, t. 77. do 80., i od 11. prosinca 2007., International Transport Workers' Federation i Finnish Seamen's Union, C-438/05, EU:C:2007:772, t. 85. do 89.).

- 81 Nadalje, kad nacionalni sud provjerava jesu li poštovani članci 21. i 47. Povelje, uz eventualno odvagivanje više prisutnih interesa, poput poštovanja statusa crkava, propisanog člankom 17. UFEU-a, njegova je zadaća uzeti u obzir, osobito, ravnotežu koju je između tih interesa uspostavio zakonodavac Unije Direktivom 2000/78 kako bi utvrdio obveze koje proizlaze iz Povelje u okolnostima poput onih o kojima je riječ u glavnom postupku (vidjeti, po analogiji, presudu od 22. studenoga 2005., Mangold, C-144/04, EU:C:2005:709, t. 76., i rješenje od 23. travnja 2015., Komisija/Vanbreda Risk & Benefits, C-35/15 P(R), EU:C:2015:275, t. 31.).
- 82 Slijedom navedenog, na drugo pitanje valja odgovoriti da je nacionalni sud pred kojim se vodi postupak između dvoje pojedinaca dužan, kad primjenjivo nacionalno pravo ne može protumačiti na način koji je u skladu s člankom 4. stavkom 2. Direktive 2000/78, osigurati, u okviru svojih nadležnosti, pravnu zaštitu koja za pojedince proizlazi iz članaka 21. i 47. Povelje te zajamčiti puni učinak tih članaka, po potrebi odbijanjem primjene svake protivne nacionalne odredbe.

Troškovi

- 83 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (veliko vijeće) odlučuje:

- 1. Članak 4. stavak 2. Direktive Vijeća 2000/78/EZ od 27. studenoga 2000. o uspostavi općeg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja, u vezi s člancima 9. i 10. te direktive kao i s člankom 47. Povelje Europske unije o temeljnim pravima, treba tumačiti na način da – kad crkva ili druga organizacija čiji se sustav vrijednosti temelji na vjeri ili uvjerenjima ističe, u potporu aktu ili odluci poput odbijanja prijave za radno mjesto u njezinu okviru, da zbog prirode djelatnosti o kojima je riječ ili okolnosti njihova obavljanja vjera predstavlja stvaran, legitiman i opravdan uvjet za obavljanje zanimanja, s obzirom na sustav vrijednosti te crkve ili te organizacije – takva tvrdnja mora, po potrebi, moći biti predmetom djelotvornog sudskog nadzora kojime se može osigurati da su u konkretnom slučaju udovoljeni kriteriji iz članka 4. stavka 2. te direktive.**
- 2. Članak 4. stavak 2. Direktive 2000/78 treba tumačiti na način da stvaran, legitiman i opravdan uvjet za obavljanje zanimanja iz te odredbe upućuje na uvjet koji je, s obzirom na sustav vrijednosti predmetne crkve ili organizacije, zbog prirode ili uvjeta obavljanja profesionalne djelatnosti o kojoj je riječ, nužan i objektivan te ne smije obuhvatiti razloge nepovezane s tim sustavom vrijednosti ili pravom te crkve ili te organizacije na samoodređenje. Taj uvjet mora biti u skladu s načelom proporcionalnosti.**
- 3. Nacionalni sud pred kojim se vodi postupak između dvoje pojedinaca dužan je, kad primjenjivo nacionalno pravo ne može protumačiti na način koji je u skladu s člankom 4. stavkom 2. Direktive 2000/78, osigurati, u okviru svojih nadležnosti, pravnu zaštitu koja za pojedince proizlazi iz članaka 21. i 47. Povelje Europske unije o temeljnim pravima te zajamčiti puni učinak tih članaka, po potrebi odbijanjem primjene svake protivne nacionalne odredbe.**

Potpisi